

Landbouwvisie Provincie Utrecht

Duurzame groei in een aantrekkelijk landschap

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	4
1 Inleiding.....	6
2 Beschrijving van de Utrechtse landbouw	8
3 Verkenningen	10
3.1 Landbouw en Economie.....	10
3.2 Landbouw en Voedselvoorziening en Voedselzekerheid	11
3.3 Utrechtse landbouw en Europa	11
3.4 Landbouw en Ruimte	12
3.5 Landbouw en Landschap	13
3.6 Landbouw en Natuur.....	14
3.7 Landbouw en Bodem, Water en Milieu	16
3.8 Landbouw en Energie	17
3.9 Landbouw en Klimaatverandering.....	18
3.10 Landbouw en Stad en Maatschappij	19
3.11 Landbouw en Dierenwelzijn	19
3.12 Landbouw en Volksgezondheid.....	20
4 Opgave.....	22
5 Uitgangspunt Visie: Duurzaamheid als Leidraad.....	25
6 Visie 2025.....	27
7 Strategie: van visie naar beleid.....	32

Samenvatting

Doel

Een heldere en beknopte integrale visie op de rol van de landbouw in de Provincie Utrecht tot 2025. De visie dient als bouwsteen voor de Provinciale Structuurvisie. Duurzaamheid is het leidend thema van deze landbouwvisie.

Motto

Duurzame groei in een aantrekkelijk landschap. In essentie houdt dit in dat de provincie de agrarische ondernemers de ruimte geeft om te groeien, rekening houdend met de waardevolle landschappen.

De landbouw in 2025

De agrarische sector in Utrecht produceert over vijftien jaar voedsel op een wijze die in alle opzichten is gestoeld op verduurzaming. De landbouwsector in de provincie Utrecht past niet alleen binnen de gestelde Europese en internationale eisen, maar sluit ook aan bij de behoefte aan rust, beleving, gezondheid, landschap en natuur van de Utrechtse stedelijke samenleving. De bedrijven zullen zowel mondiaal als regionaal en lokaal produceren. Alle bedrijven hebben daarvoor behoefte aan ontwikkelingsruimte. Kringlopen zijn verregaand gesloten, verbindingen tussen producent, consument en omgeving open. De voedselketen is op het gebied van gezondheid en duurzaamheid meer vraag- dan productiegericht. Door deze vraaggerichtheid komt borging van publieke waarden tot stand. Hierbij past een hoogwaardige technologie en innovatie die verduurzaming ondersteunt en een bijdrage levert aan het optimaal benutten van het landbouwareaal.

Werkwijze

Bovenstaande visie is voortgekomen uit het verkennen van de landbouw aan de hand van tien thema's. Deze verkenningen hebben geleid tot het formuleren van 13 opgaven voor de landbouw:

1. Hoe gaat de benodigde groei samen met behoud en versterking van landschap en biodiversiteit?
2. Wat wordt de rol van de boer bij het beheer van natuur en landschap?
3. Wat te doen met vrijkomende grond?
4. Hoe groot is de grondbehoefte van de land- en tuinbouw?
5. Hoe worden hogere grondprijzen voorkomen?
6. Welke keus maakt de ondernemer om zijn inkomen te behouden en is er een rol voor de Provincie in dat proces?
7. Biedt innovatie genoeg oplossing zodat milieu en economie samen kunnen blijven gaan?
8. Kan de landbouw vanwege bodemdaling blijven in het veenweidegebied?
9. Provincie volgt voorlopig landelijk beleid inzake veehouderij en volksgezondheid.
10. Welke marktpotentie heeft de lokale en regionale vraag?
11. Is productie van duurzame energie een reële optie voor alle sectoren in de Utrechtse land- en tuinbouw?
12. Is duurzaamheid in de intensieve veehouderij te vergroten?
13. Hoe kan de Utrechtse land- en tuinbouw klimaatbestendiger worden?

Een deel van deze vragen zijn beantwoord in de visie, een ander deel wordt op korte termijn onderzocht zodat de uitkomsten nog mee kunnen worden genomen in de Provincie Structuurvisie. Ook de rol van de provincie wordt in deze uitwerkingen nog verder aangescherpt.

En wat betekent een duurzame, economisch rendabele landbouw in Utrecht voor profit, people en planet?

Profit

De landbouw heeft haar concurrentiekracht vergroot. De overheid heeft dit mede mogelijk gemaakt door ruimte voor groei en experimenten te bieden. Daarnaast is ingezet op de opschaling van geslaagde experimenten, zodat economische spin-off is bereikt. Door vraaggericht ondernemerschap zijn diverse product-marktcombinaties ontstaan. Variërend van verdergaande specialisering tot

multifunctionaliteit gericht op de nabijheid van de stad en de landschappelijk en natuurlijke potenties van het Utrechtse platteland. De regionale markt heeft zich ontwikkeld tot significante bron van inkomsten. Het vormt samen met de wereldmarkt het nieuwe speelveld.

Ook in de kwetsbare veenweiden wordt goed geboerd, doordat ingezet is op innovatie in bedrijfssystemen en bodem- en waterbeheer. Overheid, kennisinstellingen en ondernemers werken samen om de kennis te vergroten en te vermarkten. In gebieden waar boeren een dienst leveren met zichtbare waarde voor de samenleving (bijvoorbeeld natuur- en weidevogelbeheer, in stand houden van cultuurhistorisch waardevolle landschappen) worden zij daarvoor marktconform beloond.

People

De landbouw in Utrecht is en blijft de drager van de hoog gewaardeerde nationale en provinciale landschappen. Hiermee blijft de identiteit van de landschappen bestaan. Het platteland is vitaler en op veel plekken in Utrecht, vooral dichtbij de stad, toegankelijk voor burgers. Regionaal geproduceerd, kwalitatief hoogwaardig voedsel is voor de consument bereikbaar en betaalbaar. Hiermee is de verbinding tussen producent en consument versterkt.

Planet

De landbouw in Utrecht heeft grote stappen gezet naar een productiemethode waar het (mondiale) ecosysteem van profiteert. Over de hele provincie is een diversiteit aan duurzame bedrijfssystemen te zien. Variërend van het sluiten van kringlopen op bedrijfs- en regionaal niveau tot het leveren van duurzame energie. In de melkveehouderij en de fruitteelt is op grote schaal sprake van het gebruik van agrobiodiversiteit, zowel in als boven de grond.

De landbouw draagt bij het aan het behoud van de aantrekkelijke landschappen en wordt voor behaalde resultaten beloond. De kwaliteiten van het landschap vormen het uitgangspunt bij het omgaan met schaalvergroting. In het veenweidegebied is de bodemdaling verder geremd door innovatie of de omschakeling naar extensievere bedrijfssystemen, al dan niet in combinatie met natuurontwikkeling of rietteelt. De rol van de landbouw in het beheer van agrarische natuur en natuur binnen de EHS is toegenomen. Hierbij spelen ook groenblauwe diensten en bodemdiensten een rol.

1 Inleiding

Aanleiding

De Utrechtse landbouw zal de komende jaren grote veranderingen ondergaan. Een groot deel van de bedrijven zal naar waarschijnlijkheid stoppen. Bedrijven die blijven zullen willen groeien en steeds vaker naast voedsel ook andere producten en diensten produceren. Naar verwachting zal de invloed van de stad op het platteland eveneens toenemen en gaan andere economische dragers van het platteland zich verder ontwikkelen. In dit krachtenveld heeft de Provincie Utrecht de taak te zorgen voor zorgvuldig ruimtegebruik en een vitaal landelijk gebied.

Het ligt daarom voor de hand dat het provinciaal bestuur in het kader van de nieuwe Provinciale Structuurvisie heeft besloten een landbouwvisie op te stellen. De opdracht voor de landbouwvisie is in de Kadernota Ruimte als volgt verwoord:

Willen wij dat de landbouw zijn bijdrage blijft leveren aan de kwaliteit van het landschap, dan is een blijvend toekomstperspectief voor de landbouw een vereiste. Alleen als bedrijven economisch aantrekkelijk zijn om voort te zetten en over te nemen, blijven ze bestaan. Hierin zit echter ook een belangrijke spanning. Het bieden van ruimte aan agrariërs kan invloed hebben op het landschap en de natuur, denk aan de grotere bedrijfsgebouwen, perceelsvergroting, de menging met andere functies bij verbreding en ontsluiting. De maatschappelijke discussie over deze spanning wordt versterkt door de toenemende verwevenheid van stad en land. De stedeling accepteert niet meer zonder meer dat in zijn 'achtertuin' intensieve landbouw en veeteelt een plek heeft.

Tegen de achtergrond van deze maatschappelijke discussie gaan wij een toekomstbeeld voor de landbouw opstellen. In deze Landbouwvisie brengen wij in beeld wat de betekenis is van de landbouw in Utrecht (economisch, voedselvoorziening, kwaliteit natuur en landschap), wat de samenhang is tussen (ontwikkelingen in) de landbouw en andere functies, kwaliteiten en waarden van het landelijk gebied, en wat nodig is om de landbouw een blijvend duurzaam toekomstperspectief te bieden in de verschillende delen van de provincie. Aan de hand van deze Landbouwvisie kunnen vervolgens in de PRS ruimtelijke keuzes worden gemaakt in relatie tot de ontwikkelingsruimte voor de landbouw. De samenhang met andere functies, kwaliteiten en waarden gaan wij in brede zin invullen. Hierbij gaat het dus o.m. over natuur, landschap, recreatie, volksgezondheid, milieu, water en (duurzame) energie.

Daarnaast zijn er ook andere argumenten om een visie voor de landbouw op te stellen. Allereerst is het Programma Platteland in Ontwikkeling geëindigd. Het programma heeft tot nu toe sturing gegeven aan de uitvoering in het kader van de Agenda Vitaal Platteland. Op basis van het Regeerakkoord zal het AVP-programma de komende tijd worden herijkt. Het is de bedoeling om in 2011 te komen tot een nieuw programma t/m 2015. De landbouwvisie biedt dan de basis voor nieuwe prestaties voor de uitvoering. Op het vlak van milieu en duurzaamheid heeft de provincie in 2010 het Programma Duurzame Landbouw en Milieu vastgesteld. Naar aanleiding van dit programma voor de komende 4 jaar heeft de Provinciale Commissie Leefomgeving aan het provinciaal bestuur geadviseerd een integrale visie op duurzame landbouw op te stellen. Dit advies is gebruikt bij de ontwikkeling van deze visie.

Doel

Een heldere en beknopte integrale visie op de rol van de landbouw in de Provincie Utrecht tot 2025. De visie dient als bouwsteen voor de Provinciale Structuurvisie. Duurzaamheid is het leidend thema van deze landbouwvisie.

Reikwijdte van deze visie

Dit is een visie op hoofdlijnen. Onder andere in het kader van de Provinciale Structuurvisie zal de landbouwvisie in een later stadium op een aantal onderdelen verder worden uitgewerkt. De rol van de provincie zal dan ook uitgebreider aan bod komen, immers de provincie speelt een belangrijke rol bij

de inrichting van het landelijk gebied. Alleen op het punt van de grootte van agrarische bouwblokken bevat de landbouwvisie wel concrete voorstellen. Reden hiervoor is de wens van Provinciale Staten om het burgerinitiatief Stop Veefabrieken nog in deze statenperiode te behandelen. Om de overige uitwerking te kunnen verrichten zal in het voorjaar 2011 nader onderzoek plaatsvinden op de volgende onderdelen:

- een analyse van de economische en ruimtelijke ontwikkeling van de Utrechtse landbouw;
- een verkenning van de mogelijkheden van stadslandbouw;
- het ontwerpen van nieuwe stallen vanuit landschappelijke kwaliteit.

De planhorizon voor de landbouwvisie is, evenals voor de Provinciale Structuurvisie, 2025.

Uitgangspunten

Deze visie is tot stand gekomen volgens de richtlijnen van de Statenwerkgroep Balemans. Dit betekent dat Provinciale Staten een eigen proces van beeld- en meningsvorming doorlopen, waarbinnen het voorstel van Gedeputeerde Staten uiteindelijk wordt beoordeeld. In deze visie is zoveel mogelijk gebruik gemaakt van de beeld- en meningsvorming in Provinciale Staten. Met name de opgave en de bandbreedte waarbinnen Gedeputeerde Staten keuzes hebben gemaakt zijn mede gebaseerd op de informatie uit Provinciale Staten.

Daarnaast is het advies van de Provinciale Commissie Leefomgeving gebruikt als uitgangspunt voor de landbouwvisie. De PCL had het provinciaal bestuur geadviseerd een integrale visie op een duurzame landbouw op te stellen. Dit sluit aan bij de ambitie van de provincie naar een duurzame provincie in 2040.

De gebruikte gegevens voor de landbouwvisie zijn afkomstig uit bestaande rapporten over de Utrechtse en Nederlandse landbouw. In een enkel geval zijn ook regionale onderzoeksrapporten en visies beschikbaar zoals voor het Groene Hart of de Randstad. Daarnaast zijn gesprekken gevoerd met deskundigen en vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties. Tijdens de conferentie Utrecht 2040 is een workshop over de regionale landbouweconomie georganiseerd.

De visie is integraal van karakter en beziet de rol van de landbouw vanuit een duurzaam perspectief. De Staat van Utrecht 2010 en de Strategie Utrecht 2040 zijn als leidraad gebruikt. Daarnaast is rekening gehouden met recent vastgesteld beleid, zoals het Waterplan, de Bodemvisie en de Voorloper Groene Hart en, waar mogelijk, beleid dat op dit moment wordt ontwikkeld zoals de Economische Visie, Weidevogelvisie en de Herijking van de EHS.

Leeswijzer

Allereerst worden in hoofdstuk 2 de hoofdlijnen van de structuur van de Utrechtse land- en tuinbouw beschreven. Vervolgens verdiept het hoofdstuk Verkenningen de ontwikkelingen van de landbouw aan de hand van tien thema's. Op basis van deze verdieping staat in hoofdstuk 4 de opgave geformuleerd. Deze opgave is samen met de uitgangspunten uit de duurzaamheidsvisie Utrecht 2040 (hoofdstuk 5) de basis voor de uiteindelijk visie in hoofdstuk 6. In het hoofdstuk over de visie wordt ook ingegaan op het Burgerinitiatief Stop Veefabrieken. Tot slot geeft hoofdstuk 7 een eerste aanzet tot vertaling van de visie naar beleid en de rol van de provincie daarin. Tevens staan in dit laatste hoofdstuk de acties voor de komende maanden in beeld om een aantal bouwstenen voor de Provinciale Structuurvisie nog nader uit te werken.

2 Beschrijving van de Utrechtse landbouw

Om een indruk te krijgen van de omvang en ontwikkelingen van de land- en tuinbouw in de Provincie Utrecht volgen in dit hoofdstuk een aantal cijfers. Bijlage 1 is een uitgebreidere weergave van de landbouwcijfers.

De landbouw nu

In Utrecht bevindt zich ongeveer 4 procent van alle land- en tuinbouwbedrijven van Nederland. In totaal telt Utrecht 2.948 bedrijven. Hierbij zijn hobbyboeren en zeer kleine bedrijven meegerekend. Naar schatting zijn van het totaal ongeveer 2000 agrarische bedrijven waarbij het hoofdkomen geheel of voor het grootste deel uit het agrarisch bedrijf wordt gehaald (Platteland in Ontwikkeling, 2006).

De Utrechtse landbouw is met 57% van het oppervlak de grootste grondgebruiker van de provincie Utrecht. Het grootste deel van dit agrarisch terrein (94,6%) is in gebruik ten behoeve van de veehouderij (grasland en snijmaïs). De melkveehouderij is dus verreweg de grootste agrarische sector in de provincie Utrecht. In de provincie zijn 2.266 graasdierbedrijven, waarvan het grootste deel melkveebedrijven. Vooral in het Groene Hart en Eemland zijn andere sectoren dan de melkveehouderij nauwelijks aanwezig.

De intensieve veehouderij (varkens en kippen) is vooral geconcentreerd in de Gelderse Vallei. Hier worden 2,4% van alle Nederlandse varkens, en 1,9% van alle Nederlandse kippen gehouden. Veel van deze bedrijven zijn gemengde bedrijven.

In de Kromme Rijnstreek en de Utrechtse Waarden is de fruitteelt een belangrijke sector naast de melkveehouderij. Hier bevindt zich 5,7% van het totale Nederlandse areaal. Glastuinbouwbedrijven bevinden zich vooral in het gebied de Venen in de concentratiegebieden Harmelerwaard en Polder de Derde Bedijking bij Mijdrecht. Het totale glastuinbouwareaal in de Provincie Utrecht is 144 ha (1,4% van het totale Nederlandse glastuinbouwareaal).

Utrechtse agrarische bedrijven zijn kleiner dan gemiddeld in Nederland. In 2009 was de gemiddelde economische omvang van Utrechtse landbouwbedrijven 71,3 NGE¹, ten opzichte van 101,8 NGE in Nederland.

Ontwikkelingen in de landbouw

Het aantal landbouwbedrijven in de provincie is gedaald, tussen 2000 en 2009 met 23%. Vooral het aantal tuinbouwbedrijven en hokdierbedrijven (varkens en kippen) is sterk afgenomen (respectievelijk 53 en 44%). Het aantal graasdierbedrijven (waaronder melkveebedrijven) is met 18% afgenomen.

De gemiddelde economische omvang van de bedrijven stijgt wel de afgelopen jaren. Vooral de omvang van tuinbouw-, blijvende teelt en hokdierbedrijven laat een sterke stijging in omvang zien van meer dan 50% tussen 2000 en 2009.

Door de schaalvergroting stijgt het gemiddeld aantal dieren per bedrijf. Op een gemiddeld Utrechts bedrijf met melk- en fokrundervee zijn 90 dieren, op een gemiddeld Utrechts vleesvarkenbedrijf zijn 447 dieren. Door de schaalvergroting stijgt ook het gemiddelde aantal hectares cultuurgrond per bedrijf, en hiermee het aantal kavels per bedrijf. Hierdoor kan de verkavelingssituatie gaandeweg verslechteren.

Vergrijzing speelt ook een rol in de agrarische sector, het aandeel oudere boeren stijgt. Daarnaast speelt de ontwikkeling dat minder boeren een opvolger hebben voor hun bedrijf.

In de toekomst zal de trend van minder maar grotere bedrijven zich in de Provincie Utrecht doorzetten. De komende 10 jaar zal naar verwachting nog eens 1/3^e van de bedrijven stoppen. De afgelopen jaren is het aantal dieren en het productievolume ongeveer gelijk gebleven, dat wil zeggen dat de productie (grond, vee) van de stoppende bedrijven is overgenomen door de blijvende bedrijven. Voor de

¹ De NGE (Nederlandse Grootte Eenheid) is een economische maat voor de omvang van een agrarisch bedrijf gebaseerd op het verschil tussen opbrengsten en bijbehorende specifieke kosten; 1 NGE staat voor ongeveer 1400 euro. Voor het inkomen van een gezinsbedrijf is ongeveer 70 NGE nodig. < 40 NGE is een klein bedrijf.

middellange termijn is de verwachting dat de komende jaren het aantal stuks vee zal stijgen als gevolg van het afschaffen van de melkquotering in 2015 en het afschaffen van het systeem van dierrechten in de intensieve veehouderij. Hoe sterk de groei zal zijn is moeilijk in te schatten.

In de provincie Utrecht zijn veel bedrijven met een nevenactiviteit. Er wordt vooral veel gedaan aan agrarisch natuurbeheer, maar er zijn ook veel bedrijven die zich bezig houden met toeristische activiteiten en verkoop van producten. Het percentage multifunctionele bedrijven is de afgelopen 10 jaar gestegen tot 30% van het totaal aantal bedrijven.

De afgelopen jaar is het aantal biologische bedrijven toegenomen van 2,1% naar ruim 3% van het totaal aantal bedrijven. Dit zijn voornamelijk melkvee- en pluimveebedrijven.

3 Verkenningen

3.1 Landbouw en Economie

Inleiding

De Utrechtse landbouw levert een bescheiden bijdrage aan de Utrechtse werkgelegenheid² en economie³. Deze cijfers zijn ongeveer twee keer zo laag als het gemiddelde voor heel Nederland. De relatieve betekenis van de landbouw voor de economie vertoont zowel in Utrecht als voor heel Nederland een dalende trend.

Het is niet eenvoudig om uitspraken te doen over de bedrijfseconomische situatie van landbouwbedrijven. Ten eerste omdat de variatie tussen landbouwbedrijven in omvang en bedrijfsopzet groot zijn en ten tweede omdat inkomens in de landbouw van jaar tot jaar sterk kunnen schommelen onder invloed van wisselende prijzen voor grondstoffen en voedsel.

Voor alle landbouwbedrijven in Nederland bedroeg het inkomen in de periode 2006-2008 gemiddeld € 32.000 per arbeidsjaareenheid. Voor melkveebedrijven was dit € 44.000, waarvan ruim € 20.000 Europese inkomenssteun. In de Staat van Utrecht heeft de provincie een oranje kaart uitgedeeld aan het landbouwkundig bedrijfsrendement, omdat het inkomen niet groeit, de bedrijfstoelagen zullen dalen en de grondprijs hoog is.

Daartegenover staat dat Utrechtse landbouwbedrijven steeds meer inkomen halen uit verbrede landbouw of inkomsten van buiten het bedrijf.

Ontwikkelingen

Voor de inkomensvorming in de (grondgebonden) landbouw is het Europese Gemeenschappelijke Landbouw Beleid (GLB) van groot belang. Het ondersteunen van prijzen en producten is de afgelopen jaren veranderd in inkomensondersteuning in de vorm van bedrijfstoelagen. De verwachting is dat de komende jaren deze inkomenssteun zal worden afgebouwd en dat er nieuwe voorwaarden aan gesteld gaan worden. Hierbij zal de Europese Commissie meer inzetten op het ondersteunen van een duurzame landbouw en maatschappelijke diensten. Dit is ook de hoofdlijn van de Nederlandse inzet voor het gemeenschappelijk landbouwbeleid na 2013 (Houtskoolschets Ministerie van LNV).

Naar verwachting gaan veel boeren ervoor kiezen om de productie verder te optimaliseren om het bedrijfsinkomen op peil te houden. Dit vertaalt zich onder andere in schaalvergroting en intensivering. Een andere bedrijfsontwikkeling is verduurzaming en optimalisatie van het gehele bedrijf. Dit betekent oog voor de aankoop van grondstoffen, oog voor de omgeving van het bedrijf en voor alle productiefactoren, dier, arbeid en bodem. Deze bedrijven zullen ook in omvang toenemen, maar geleidelijker.

Een ander deel van de ondernemers gaat tevens kiezen voor de productie van voedsel met een meerwaarde, maatschappelijke (natuur, landschap, water) en private diensten (zorg, educatie en recreatie), duurzame energie etc.. Ook deze bedrijven hebben de ruimte nodig om te ontwikkelen. Alle bedrijven hebben de behoefte aan groeimogelijkheden, de een meer dan de ander.

Milieu en dierwelzijn zullen de komende jaren ook investeringen vergen van de landbouwbedrijven. Dit wijkt niet af van de rest van Nederland. Om deze investeringen te kunnen dragen is groei vaak noodzakelijk. Door de druk op de ruimte in de Provincie Utrecht is de grondprijs hoog. Deze hoge grondprijs kan de groei van bedrijven mogelijk hinderen.

² In de provincie Utrecht in 2009: ± 5.500 volledige arbeidsplaatsen in de landbouw (1,4% van de beroepsbevolking en grofweg 3,2% wanneer de aan de landbouw gerelateerde toeleverende en verwerkende industrie en de distributie van landbouwproducten (de agribusiness) mee wordt geteld).

³ De bijdrage van de Utrechtse landbouw aan het Bruto Regionaal Product was in 2007 € 345 mln. Dat is 0,8% van het BRP. Voor primaire landbouw en agribusiness samen gaat het om ca. 2,6% van het BRP.

3.2 Landbouw en Voedselvoorziening en Voedselzekerheid

Inleiding

Voedsel is een primaire levensbehoefte. De komende jaren zal de wereldbevolking blijven groeien, en daarmee ook de vraag naar landbouwproducten. Landbouw is daarom van groot belang voor de voedselvoorziening en voedselzekerheid. Het Europese landbouwbeleid was in het begin vooral gericht op voedselzekerheid voor de Europese bevolking. Tegenwoordig richt het beleid zich meer op de wereldwijde voedselvoorziening en de concurrentiekracht van de Europese bedrijven daarin.

Ontwikkelingen

De handel in voedsel en agrarische producten is de afgelopen jaren steeds verder geïntensiveerd en mondialer geworden. De Nederlandse agrosector speelt in deze handel een belangrijke rol. Ook Utrechtse boeren maken deel uit van dit wereldwijde netwerk van agrarische handelsstromen. Door dit internationale verwerkings- en distributiesysteem is er wat betreft voedselvoorziening vrijwel geen directe relatie meer tussen Utrechtse boer en Utrechtse consument. Dit geldt zeker voor de gangbare landbouw, maar ook de afzet van biologische producten is in beperkte mate regionaal georiënteerd.

Voor de Nederlandse en Utrechtse landbouw geldt dat hoge opbrengsten per ha en per dier worden behaald. De bodemkundige en klimatologische situatie is gunstig voor de landbouw. De kwaliteit en voedselveiligheid van de producten is goed door een goede hygiëne en goed ontwikkelde verwerkings- en bewaringstechnieken. Dit zijn pluspunten om een rol te kunnen blijven spelen in de internationale voedselvoorziening.

De nabijheid van steden met een groot aandeel hoogopgeleide en vaak rijke en bewuste consumenten biedt voor de Utrechtse landbouw kansen voor de afzet van producten met meerprijs en meerwaarde zoals biologische en streekproducten.

Er zijn kansen in de teelt van alternatieve eiwitbronnen zoals insecten. Deze oplossingsrichtingen zullen slechts een deel van de afhankelijkheid van buitenlandse grondstoffen kunnen opheffen.

Ten aanzien van voedselzekerheid spelen een aantal mondiale ontwikkelingen een rol. Allereerst zal de vraag naar voedsel toenemen door een groeiende wereldbevolking en toename van de welvaart. De vraag naar vlees zal als gevolg hiervan eveneens groeien. Dit legt een extra druk op de hoeveelheid beschikbare landbouwgrond omdat vlees en zuivelproductie inefficiënte vormen van voedselvoorziening zijn in vergelijking met plantaardige voedselproductie. Dit kunnen we doortrekken naar de Utrechtse veehouderij. Om de Utrechtse veestapel van voer te voorzien wordt elders op de wereld een oppervlakte van tweemaal de provincie Utrecht met veevoergewassen beteeld.

Daarnaast heeft de behoefte aan biomassa voor energie geleid tot meer kap van regenwouden en het verdringen van voedselgewassen.

Nederlandse importeurs van veevoer zijn recent begonnen met de import van onder meer duurzame soja. Hiervoor is recent geen regenwoud gekapt.

3.3 Utrechtse landbouw en Europa

De Utrechtse landbouw functioneert binnen een Europese context. Daarbij is met name van belang het gemeenschappelijke markt en subsidiebeleid binnen de EU en de gemeenschappelijke Europese regelgeving op het gebied van milieu, dierenwelzijn en diergezondheid. Ca ¾ van de Utrechtse landbouwproductie wordt geëxporteerd, waarvan het grootste deel naar andere EU landen. Van belang is dus dat de Utrechtse boeren kunnen concurreren met boeren in de rest van Europa. Een relatief gunstig klimaat (gematigde temperaturen en voldoende neerslag), goed vakmanschap en een goede fysieke en logistieke infrastructuur zijn sterke punten voor de Nederlandse (en Utrechtse) landbouw. De hoge grondprijzen en hoge milieudruk zijn minder gunstige factoren voor de concurrentiepositie van de Utrechtse landbouw.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de EU is van grote betekenis voor de Utrechtse landbouw. Vooral bij melkveebedrijven, vleeskalverbedrijven en bedrijven met bepaalde akkerbouwgewassen zoals granen (inclusief snijmaïs) is de Europese inkomenssteun een belangrijk bestanddeel van het inkomen. Een gemiddeld Utrechts melkveebedrijf ontvangt per jaar ongeveer 20.000 euro Europese landbouwsubsidie.

Volgens de mededeling van de EU commissaris voor landbouw Ciolos van 17 november zal bij de komende hervorming van het GLB (na 2013) de subsidiesystematiek en ook de verdeling van de Europese landbouwsubsidies over de verschillende lidstaten veranderen.

Op dit moment is er een groot verschil tussen landbouwsubsidies in de oude EU landen (EU15) en de landen die na 2000 zijn toetreden. Een Nederlandse boer ontvangt circa 450 euro subsidie per hectare en een Poolse boer circa 200 euro. Het is evident dat in een toekomstig GLB deze bedragen meer in evenwicht gebracht zullen gaan worden. Daarnaast speelt dat in de Europese begrotingsdiscussie het GLB budget onder druk staat. Beide ontwikkelingen leiden ertoe dat GLB subsidies voor Nederlandse boeren in toekomst minder zullen worden.

In de mededeling van Ciolos staat ook dat de Europese Commissie meer wil inzetten op het ondersteunen van een duurzame landbouw en maatschappelijke diensten. Dit kan betekenen dat landbouwsteun meer gekoppeld wordt aan het leveren van maatschappelijke prestaties op het gebied van milieu, water, energie en biodiversiteit.

3.4 Landbouw en Ruimte

Inleiding

In de Utrechtse landbouw zullen de komende jaren belangrijke ruimtelijke ontwikkelingen plaatsvinden. Veel bedrijven zullen groeien, ongeveer 30% zal stoppen. Verbreding zal een belangrijke plaats gaan innemen. Behoeftte aan landbouwstructuurversterking zal blijven bestaan. De ruimte is schaars en de Provincie Utrecht wil de landschappelijke kwaliteit behouden. Dit vergt een duidelijke regie van de provincie. De afgelopen jaren zijn al enkele duidelijke ruimtelijke keuzes gemaakt.

In het huidige RO beleid van de provincie zijn een aantal onderdelen van belang voor de landbouw. Om sturing te geven aan de afweging tussen landbouw, natuur en recreatie en stadsrandfuncties is in het Streekplan een zonering opgenomen. Elke zonering heeft een eigen karakteristiek en prioriteiten. De zones zijn:

Landelijk gebied 1: hoofdfunctie stedelijk uitloopgebied

Landelijk gebied 2: hoofdfunctie agrarisch

Landelijk gebied 3: verweving functies

Landelijk gebied 4: hoofdfunctie natuur

De Utrechtse landbouw ervaart deze zonering als positief, met name de planologische bescherming die uit gaat van de aanduiding als agrarisch gebied. In de verwevingsgebieden treedt echter een grondprijns verhogend effect op waardoor de ontwikkelingsmogelijkheden beperkter zijn. Hiervoor vraagt de landbouwsector aandacht.

Naast deze zonering die voor heel Utrecht geldt, kent het reconstructiegebied nog een aparte zonering die de ontwikkelingsmogelijkheden voor de intensieve veehouderij regelt:

- Extensiveringsgebieden: geen nieuwvestiging en uitbreiding van intensieve veehouderij.
- Verwevingsgebieden: geen nieuwvestiging van intensieve veehouderij en beperkte uitbreidingsmogelijkheid.
- Landbouwontwikkelingsgebieden: nieuwvestiging en uitbreiding van intensieve veehouderij mogelijk. Hierbij is de maximale bedrijfsgrootte 1,5 ha, met onder voorwaarden de mogelijkheid om door te groeien naar 2,5 ha.

Voor de westelijke veenweiden heeft de provincie ook aanvullend ruimtelijk beleid vastgesteld in de Voorloper Groene Hart. Mede om bodemdaling tegen te gaan zijn prioritaire gebieden aangewezen. In deze gebieden is het doel om door middel van herinrichting natuur, landbouw, water en recreatie het gebied in balans te brengen. In de verordening Ruimte is grondbewerking voor ruwvoerteelt op de meest kwetsbare veenweiden verboden.

De provincie is in de huidige structuurvisie zeer terughoudend tegenover nieuwvestiging van land- en tuinbouwbedrijven en werkt hieraan alleen mee bij aantoonbare meerwaarde. Uitgangspunt is dat nieuwe of te verplaatsen landbouwbedrijven zich vestigen op vrijkomende bestaande agrarische bouwblokken.

Met betrekking tot stoppende agrarische bedrijven kent de provincie in de huidige structuurvisie een aantal instrumenten. Herbestemming van vrijkomende agrarische bebouwing is mogelijk waarbij nieuwe economische functies die passen in het landelijk gebied welkom zijn. Daarnaast bestaat er de ruimte voor ruimte regeling om agrarische opstallen te slopen in de rol voor bouwpercelen voor woningen. Eveneens is beleid aanwezig voor de ontwikkeling van landgoederen.

Ontwikkelingen

De schaalvergroting in de landbouw zal de komende jaren toenemen. Toekomstgerichte bedrijven zullen de komende jaren uitbreiden, mede als gevolg van milieu- en welzijnseisen. Zo zal de intensieve veehouderij in 2013 moeten voldoen aan eisen ten aanzien van huisvesting en emissie. De toekomstgerichte bedrijven vragen dus om ontwikkelruimte. De vraag is op welke manier grote stallen passen in het landschap en of er grenzen aan de groei zijn.

De landbouw zal op sommige plekken moeten wijken voor andere functies als wonen, werken, mobiliteit, recreatie en natuur. Dit regelt de provincie in de Structuurvisie. De provincie gaat hierbij uit van zorgvuldig ruimtegebruik en waar mogelijk multifunctioneel ruimtegebruik. De landbouw kan een bijdrage leveren aan natuurbeheer, recreatie en waterbeheer waardoor ook de druk op grond kan afnemen. De huidige discussie rondom de EHS en robuuste verbindingen zal dan ook van invloed zijn op de gebiedsprocessen en de mogelijkheden voor landbouwstructuurversterking.

Daarnaast kan het gedeeltelijk terugtrekking van de provincie op de grondmarkt en de economische crisis (minder vraag naar landelijk wonen) een daling van de grondprijs in de hand werken.

3.5 Landbouw en Landschap

Inleiding

De Provincie Utrecht kent een grote variatie aan landschappen. Agrarisch cultuurlandschap wordt afgewisseld door bos, heide, moeras en water. Deze variatie is te danken aan afwisselende natuurlijke omstandigheden in reliëf, bodem en water en de wijze waarop vroeger de grond in gebruik is genomen door de landbouw. De landbouw heeft door haar extensieve gebruik van de ruimte eeuwenlang het agrarisch cultuurlandschap in stand gehouden en was een contramale voor de verstedelijking. De moderne grondgebonden landbouw zorgt er voor dat een aantal gebieden open en groen blijft, maar schaalvergroting (meer en grotere gebouwen, grotere percelen, ontsluiting) en een intensiever grondgebruik trekken een wissel op de kwaliteit van het landschap.

Utrecht heeft 5 Nationale Landschappen, het provinciale landschap Utrechtse Heuvelrug en het waardevolle kleinschalige landschap in de Gelderse Vallei. Deze landschappen zijn grotendeels agrarische landschappen. Daarmee is de toekomstige rol van de landbouw van groot belang voor het behoud en versterking van deze landschappen.

Ontwikkelingen

Er zijn een drietal dilemma's in de relatie landbouw en landschap:

1. een spanning tussen steeds grotere gebouwen, grotere huiskavels en intensiever landbouwverkeer en het behoud van het landschap;
2. het grote aantal bedrijfsbeëindigingen kan leiden tot verrommeling en de komst van ongewenste activiteiten;
3. de rol van de boer als beheerder van het landschap is nog niet op waarde geschat.

In onderstaande tekst staan deze drie dilemma's uitgelegd.

Schaalvergroting in de landbouw uit zich onder andere in grotere gebouwen, grotere huiskavels en intensiever gebruik van de grond. Om de landbouw te behouden als drager van de provinciale en nationale landschappen zal de schaalvergroting in balans moeten zijn met het landschappelijk beleid en de maatschappelijke wensen ten aanzien van behoud en versterking van het Utrechtse landschap. Vanuit de provinciale visie op landschap en Strategie Utrecht 2040 zet de provincie in op het beschermen van de kernkwaliteiten van de nationale landschappen, het herstellen en aanleggen van karakteristieke Utrechtse landschapselementen, het behoud van de kleinschalige schakering en agrarisch erfgoed en het afremmen van de bodemdaling in het veenweidegebied. Op dit moment ontwikkelt de provincie een kwaliteitsgids Utrechtse landschappen met een apart katern voor de diverse landschappen. Dit biedt kansen om per gebied om te gaan met schaalvergroting.

De tweede ontwikkeling in de landbouw die effect kan hebben op het landschap zijn de bedrijfsbeëindigingen. Als agrariërs gaan stoppen dan ontstaat een nieuwe verdeling van gebouwen en grond. Enerzijds biedt dit kansen voor de blijvende bedrijven die mogelijk ruimte kunnen kopen, anderzijds kunnen andere functies zich vestigen in de vrijgekomen ruimten en van invloed zijn op het huidige landschap. De provincie voelt zich aangesproken om deze ontwikkeling ten goede te laten komen aan de blijvende landbouw, de vitaliteit van het platteland en aan het behoud en versterken van de landschappelijke identiteit en kwaliteit.

Het Utrechtse landschap wordt nationaal en internationaal zeer gewaardeerd. De bewoners van Utrecht en de Randstad beleven onder andere graag het agrarisch cultuurlandschap. De rol van de boer als beheerder van dit landschap is nog niet op waarde geschat. Inmiddels heeft de Provincie Utrecht te maken met het subsidiestelsel Natuur en Landschap. Hiermee wordt ook het onderhoud van landschap door boeren deels vergoed. Het stelsel is gebaseerd op vergoeding van onkosten en belooft boeren niet voor deze diensten. In het algemeen staat de maatschappij positief tegenover het beter belonen van landschapsonderhoud door boeren. De vraag is echter of hiervoor de benodigde financiën kunnen worden gegenereerd. Inmiddels is in het Binnenveld, als één van de vier Nederlandse pilotgebieden, begonnen met de ontwikkeling van een landschapsfonds om dergelijke diensten te vergoeden.

3.6 Landbouw en Natuur

Inleiding

Landbouw en natuur hebben veel raakvlakken. Allereerst is het agrarisch cultuurlandschap van oudsher de biotoop voor veel planten en diersoorten; een groot deel van alle biodiversiteit in Utrecht komt voor in het agrarisch landschap. Als gevolg van de intensivering van de landbouw staat de biodiversiteit sterk onder druk en is er een achteruitgang te zien in de laatste decennia (Staat van Utrecht 2010).

Ten tweede wordt in de provincie Utrecht natuur ontwikkeld. Voor deze nieuwe natuur is grond nodig en meestal is deze grond afkomstig van de landbouw. Deze nieuwe natuur kan ontwikkeld worden door zowel terreinbeherende organisaties als door particulieren zoals boeren. Boeren spelen in Utrecht reeds een belangrijke rol in het natuurbeheer, vooral als beheerder van graslanden.

Ten derde is er sprake van een negatieve beïnvloeding door de landbouw op de milieukwaliteit van de natuurgebieden, bijvoorbeeld door verdroging en vermesting. Deze effecten leiden er weer toe dat de overheid beperkingen oplegt aan de landbouw om de natuur te beschermen, de zogenaamde externe werking van de EHS.

Ontwikkelingen

Boeren spelen een rol in de natuurontwikkeling (nieuwe natuur). In Utrecht is de afgelopen jaren 550 ha particuliere natuur ontwikkeld. In een aantal gebieden in Utrecht gaat de voorkeur al uit naar dit particulier natuurbeheer. Echter, er is tot op heden slechts enkele tientallen hectares particulier natuurbeheer door agrariërs uitgevoerd en zicht op een sterke groei is er nog niet.

Het huidige kabinetsbeleid legt nog meer nadruk op deze vorm van natuurontwikkeling. Belangrijk hierbij is de verkenning van de mogelijkheden om natuurbeheer te combineren met landbouwkundige productie. Dit kan gepaard gaan met andere doelen zoals verbeteren van waterkwaliteit en afremmen van bodemdaling. Ook zou de landbouw een rol kunnen spelen in delen van de recreatie- en groenzones rondom steden als Utrecht en Amersfoort (zie Landbouw en de Relatie tot stad en maatschappij).

In Utrecht, met name in het veenweidegebied, worden boeren door terreinbeherende organisaties ingeschakeld bij het beheer van terreinen. Enkele boeren hebben hun hele bedrijfsvoering op natuurbeheer afgestemd (Natuurlijk Doen, 2009). Gelet op de gewenste toename van graslandnatuur, lijkt dit voor meer boeren een interessante optie.

Het aandeel boeren met een beheersovereenkomst (weidevogelbeheer, landschapspakketten, slootkantenbeheer) bedraagt in Utrecht momenteel 17%. Landelijk gezien is dit hoog. Het beeld in Utrecht is echter dat agrarisch natuurbeheer tot nu toe niet heeft geleid tot behoud en versterking van de natuurwaarden die typisch zijn voor het agrarisch landschap. De intensieve landbouw staat op gespannen voet met behoud van biodiversiteit.

Belangrijk voor de boeren is dat vergoedingen van beheer en diensten een duurzaam karakter hebben en niet alleen uitgaan van inkomstenderving. In de beheerpakketten van het SNL ontvangen boeren naast inkomstenderving en vergoeding van arbeid ook een aanvullende beloning.

In het kader van de Weidevogelvisie en Natuur buiten de EHS werkt de provincie momenteel de doelen voor agrarische natuur en biodiversiteit nader uit. Rekening wordt gehouden met een grotere rol voor de landbouw onder ander via het onderdeel binnen het Subsiestelsel Natuur en Landschap. Daarnaast worden er in de provincie een aantal experimenten uitgevoerd rondom groenblauwe diensten.

Van groot belang voor de kansen van agrarisch natuurbeheer is ook de omvorming van het Europees landbouwbeleid. De voorstellen zijn er nu op gericht om meer geld in te zetten op de productie van maatschappelijke diensten, waaronder natuur, door boeren.

3.7 Landbouw en Bodem, Water en Milieu

Inleiding

Ondanks grote inspanningen in de afgelopen decennia draagt de landbouw nog steeds in belangrijke mate bij aan de onvoldoende kwaliteit van het milieu in de provincie⁴. In de Staat van Utrecht krijgt ondermeer de milieukwaliteit van natuurgebieden, kwaliteit van oppervlaktewater, bodemdaling en broeikasgassen een rode of oranje kaart. Mede als gevolg van de afwenteling door de landbouw, neemt de biodiversiteit in Utrecht nog steeds af (Utrecht 2040, Van strategie naar uitvoering, 2010).

Voor een aantal milieuknelpunten is reeds beleid geformuleerd waarmee de knelpunten de komende jaren worden aangepakt. Dit geldt onder andere voor geurhinder, fijn stof en verdroging. Blijvende aandacht hiervoor van de provincie blijft nodig om de doelen werkelijk te halen.

Een aantal knelpunten zijn echter hardnekkig. Hier staat de ontwikkeling van de landbouw op gespannen voet met verbetering van de milieukwaliteit en biodiversiteit.

Tot 2025 heeft de landbouw nog een opgave als het gaat om:

- het behalen van de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW);
- het terugbrengen van de stikstofbelasting van natuurgebieden;
- het afremmen/stoppen van de bodemdaling in het veenweidegebied;
- verminderen van de uitstoot van broeikasgassen.

Ontwikkelingen

De hoge belasting van met name Natura 2000 gebieden en Staatsnatuurmonumenten met stikstof heeft de afgelopen twee jaar geleid tot een rem op de ontwikkeling van de melkveehouderij. Ook in grote delen van Utrecht kan de melkveehouderij als gevolg van de huidige Natuurbeschermingswet niet groeien. Om de ontwikkeling van de melkveehouderij en de vergunningverlening weer vlot te trekken en om de noodzakelijke reductie van de stikstof op de natuur te bewerkstelligen wordt landelijk en provinciaal beleid ontwikkeld. De melkveehouderij zal onder ander moeten voldoen aan aangescherpte staleisen. Het tempo waarin het één en ander zal gaan plaatsvinden en de mogelijke groei van de veestapel maken de ontwikkeling van beleid zeer moeilijk. De provincie kiest op dit moment voor maatwerk per natuurgebied en voor haalbare en betaalbare oplossingen.

In de Gelderse Vallei hebben provincie, waterschap en de Reconstructiecommissie op het thema waterkwaliteit een stevig maatregelenpakket vastgesteld hetgeen een grote inzet van de boeren vergt. Vanuit de Europese Commissie worden middelen beschikbaar gesteld waarmee de provincie investeringen op het agrarisch bedrijf in waterkwaliteit kan ondersteunen. De komende jaren kan de provincie € 2,5 miljoen aan Europese middelen inzetten.

Wat betreft de KRW is de opgave voor de landbouw nog niet helder. In het veenweidegebied heeft de Provincie Utrecht het voortouw genomen om de nutriëntenproblematiek aan te pakken. Dit doet de provincie onder meer door met boeren bronnenonderzoek te doen, aan te sluiten bij gebiedsprocessen en door samen met de landbouw pilots uit te voeren om tot haalbare en betaalbare maatregelen te komen.

In de veenweiden leidt ontwatering voor landbouwkundig gebruik tot bodemdaling. Bodemdaling maakt het waterbeheer steeds complexer en duurder. De provincie heeft in de Voorloper Groene Hart gekozen voor herinrichting van de meest kwetsbare gebieden en innovatie van de melkveehouderij in de gebieden waar de landbouw de beheerder en gebruiker blijft. In delen van deze gebieden geldt een verbod op ploegen voor de teelt van ruwvoer. Het dilemma is dat in geval van landbouwkundig gebruik er altijd sprake van bodemdaling zal zijn. De vraag is of middels innovatie in het bodembeheer, of in het melkveehouderijsysteem als geheel, de bodemdaling nagenoeg kan worden

⁴ Voor meer informatie zie Land- en tuinbouwcijfers Provincie Utrecht, 2010.

stilgezet. Als dit niet zo is, zal er op de langere termijn gevolgen hebben voor de rol van de landbouw in het veenweidegebied.

In 2011 wil de provincie met de landbouw afspraken maken hoe de uitstoot van broeikasgassen met 30% in 2020 (ten opzichte van 1990) kan worden verlaagd. Waarschijnlijk is dit mogelijk door energiebesparing, mestvergisting, toepassen van zonne- en windenergie, en, niet in de laatste plaats door duurzaam bodembeheer en het sluiten van kringlopen. Ook het vastleggen van CO₂ in de landbouwgrond is een serieuze kans voor de landbouw. In Utrecht lopen reeds meerdere experimenten op dit vlak.

In Utrecht beschikt de provincie met LaMi en de Agenda Vitaal Platteland (AVP) over twee instrumenten om de verduurzaming van de landbouw op milieugebied kracht bij te zetten. Kracht van LaMi is de ontwikkeling van maatregelen die goed zijn voor milieu én economie. Veel aandacht gaat de komende jaren uit naar integrale maatregelen zoals duurzaam bodembeheer en het stimuleren van agrobiodiversiteit. Met AVP kunnen gericht boeren worden geholpen bij het ontwikkelen en nemen van maatregelen. De afgelopen jaren zijn veel innovaties ondersteund.

De provincie kent veel open agrarische gebieden met rundveehouderijen. In deze sector is de open, verlichte stal in opkomst. Ofschoon de verlichtingssterkte beduidend lager is dan in kassen, zijn dergelijke stallen in open gebied van grote afstand te zien. Directe lichthinder door binnenschijnen in woningen komt weinig voor. Wel is er grote impact op het nachtelijke landschap. Met name in Nationale Landschappen waar donkerte als kernkwaliteit is benoemd, zoals Arkemheen-Eemland en het Groene Hart, is dit een aandachtspunt.

3.8 Landbouw en Energie

Inleiding

Landbouwbedrijven gebruiken in meer of mindere mate energie in de vorm van diesel, gas en elektriciteit. De grootste energieverbruikers in de landbouw zijn de glastuinbouw (58% van het energiegebruik in de landbouw) en de melkveehouderij (29%). Naast energiebesparing kan de Utrechtse landbouw inzetten op het verduurzamen van het eigen energiegebruik door middel van de aankoop van 'groene' energiebronnen, dan wel door de productie van eigen duurzame energie.

Daarnaast kan de landbouw, zowel de veeteelt als de plantaardige sectoren, bijdragen leveren aan de productie van duurzame energie voor de Utrechtse samenleving. In de eerste plaats kan de landbouw binnen het productieproces mogelijkheden voor energieopwekking benutten, zoals vergisting van biomassa en mest. Daarnaast kan de landbouw gebruik maken van zonne- en windenergie, geothermie en koude en warmte opslag. Ook de teelt van biomassa ten behoeve van duurzame energieproductie behoort tot de mogelijkheden.

Ontwikkelingen

Ook de Nederlandse landbouw heeft in het kader van het rijksbeleid Schoon en Zuinig doelstellingen ten aanzien van energiebesparing en duurzame energie op zich genomen. Een aantal sectoren hebben deze doelstellingen vertaald naar stevige ambities. Zo wil de glastuinbouw voor 2020 omschakelen van energieverbruiker naar energieproducent. De Nederlandse zuivelketen (melkveehouderij, transport en zuivelindustrie) wil in 2020 energieneutraal zijn onder andere door te investeren in energiebesparing en mestvergisting.

Veel boeren willen de komende jaren aan de slag met duurzame energie. De animo is groot. Er worden onder andere investeringen gedaan in WKK's, biomassakachels, zonnepanelen en teelt van olifantsgras. Daarnaast worden haalbaarheidsstudies uitgevoerd naar (collectieve) mestvergisting, mestraffinage, vergassing van biomassa, benutting van aardwarmte, benutting van landschapshout, grasraffinage en rietteelt.

De animo blijkt ook uit programma Klimaat en Energie in het landelijk gebied, dat NMU uitvoert. Daarnaast hebben in 2010 meer dan 100 veehouders en fruittelers energiescans uitgevoerd die veel kansen tot energiebesparing en duurzame energie hebben opgeleverd.

Mede naar aanleiding van de animo bij de ondernemers en de resultaten van energiescans hebben LTO Noord, de agrarische natuurverenigingen en de Provincie Utrecht recent een convenant over duurzame energie en energiebesparing in de landbouw afgesloten. Hiermee willen de partijen onder andere het doel voor energiebesparing versnellen.

De aandacht van de landbouw voor duurzame energie sluit goed aan bij de ambities van de Provincie Utrecht om in 2040 een klimaatneutraal grondgebied te hebben. De provincie heeft hiertoe het project Ondernemen met Nieuwe Energie ontwikkeld. De landbouw kan hierin een grote rol spelen.

De komende jaren zullen we met de landbouw onderzoeken hoe de landbouw kan bijdragen aan Ondernemen met Nieuwe Energie. De provincie heeft bij het stimuleren van duurzame energie een belangrijke rol: via het ruimtelijk spoor in de provinciale structuurvisie en via het milieuspoor in de vergunningverlening. Momenteel werkt de provincie aan een visie op het gebruik van biomassa voor duurzame energie.

3.9 Landbouw en Klimaatverandering

Inleiding

Geen andere economische bedrijfstak is zo verbonden met het klimaat als de landbouw. Klimaatverandering grijpt dan ook direct in op de productieomstandigheden.

In de periode 2007- 2009 is er in het programma Klimaat op Orde gewerkt aan klimaateffectkaarten. Het zijn ‘ signaalkaarten’ die de gevolgen van klimaatverandering zichtbaar maken. Deze inschatting kan helpen bij het opzetten van beleid, projecten of maatregelen op ruimtelijk (klimaat)gebied.

Ontwikkelingen

De nadelige effecten voor de landbouw hebben met name te maken met droogte en wateroverlast. Wat betreft droogte zijn de directe effecten niet dramatisch voor de landbouw, met beregening kan veel schade worden voorkomen. Het wordt wel een groot probleem als beregening niet meer kan worden toegepast of als onvoldoende zoetwater kan worden aangevoerd. Vooral in de veenweiden is droogte in de toekomst een knelpunt.

Wateroverlast leidt in Utrecht tot beperkte schade omdat de meeste agrarische grond als grasland in gebruik is. Wateroverlast kan ook leiden tot de behoefte aan landbouwgrond om water te bergen.

De bodemdaling in de veenweiden zal versnellen als gevolg van hogere temperaturen.

Daarnaast kunnen nieuwe plagen en ziekten de kop opsteken als gevolg van klimaatverandering. Klimaatverandering kunnen ook positieve effecten opleveren. Zo is de groeiperiode langer en kunnen nieuwe teelten geïntroduceerd worden.

De kansen voor de landbouw liggen onder meer in het vergroten van de zelfvoorziening van water en het maken van afspraken met de waterbeheerders over waterberging op landbouwgronden.

Daarnaast zou de landbouw kunnen bijdragen aan het oplossen van problemen in het stedelijk waterbeheer door bijvoorbeeld de mogelijkheid te bieden tot waterberging en waterzuivering, wellicht in combinatie met andere teelten, zoals riet. Het riet kan dienen als biobrandstof maar de rietvelden zelf kunnen ook worden ingezet voor waterzuivering, waterberging, natuur en voor het afremmen van bodemdaling.

Op zand- en kleigronden ligt het vergroten van de zelfvoorziening voor water er met name in om het vochtleverend vermogen van bodem te vergroten. Een toename van het organisch stofgehalte met enkele procenten heeft grote gevolgen voor het vochtgehalte van de bodem, waardoor schade aan het gewas minder snel optreedt.

3.10 Landbouw en Stad en Maatschappij

Inleiding

Agrarische ondernemers kunnen (individueel of verenigd) inspelen op de vraag vanuit de markt naar (agrotouristische) producten en de behoefte van burgers aan een toegankelijk platteland.

De verscheidenheid aan verschillende landschappen dichtbij de stad is een van de kernkwaliteiten van de provincie Utrecht. De relatie tussen het platteland en de stad wordt steeds belangrijker. Consumenten, belevers van het platteland en recreanten zijn in de provincie Utrecht in ruime mate voorhanden. Er is vraag naar producten en diensten op en in het verlengde van het boerenbedrijf. Er is na een aantal jaren stimuleringsbeleid nu op alle terreinen (recreatie, zorg, streekproducten, educatie e.a.) sprake van een behoorlijk aanbod en van professionele organisaties die het aanbod ontsluiten en/of de kwaliteit borgen (bv vereniging van Utrechtse zorgboeren). In Utrecht is dan ook al 30% van de bedrijven multifunctioneel.

Ontwikkelingen

Door meerdere sociale en culturele ontwikkelingen zoals de vergrijzing, en de stijgende vraag naar duurzaam voedsel en duurzame energie, ontstaan nog meer kansen voor boeren in verbreding en nieuwe product-markt combinaties.

In Utrecht en de Randstad leeft een relatief hoog opgeleide en welvarende bevolking. Daarnaast blijkt dat de laatste jaren de groep consumenten die min of meer bewust consumeert, en de zogenaamde collectieve zorgen (milieu, dierenwelzijn, etc.) mee laat wegen in de keuze, steeds groter wordt. Dit heeft deels te maken met de sterker wordende verbinding tussen stad en land. Het gevolg is dat de vraag om een duurzame landbouw niet alleen vanuit de burger, maar ook vanuit de consument steeds sterker wordt.

Bewoners van de provincie Utrecht hebben een relatief hoog opleidingsniveau (relatief rijke en bewuste consumenten). Voor het platteland zijn de (stedelijke) consumenten nabij, omdat Utrecht een verstedelijkte en centraal gelegen provincie is.

Utrechtse burgers zijn relatief betrokken bij de landbouw. Dit is bijvoorbeeld te zien aan het hogere marktaandeel van biologische producten in de provincie Utrecht (in 2008 2,8% t.o.v. 2,2% landelijk). De aandacht voor het regionale versterkt de sociale binding van de inwoners met hun omgeving (Utrecht 2040).

Er liggen ook kansen in de ontwikkeling van de recreatievisies. Hierin kunnen agrarisch ondernemers een rol spelen, en bijvoorbeeld samenwerking aangaan met VVV's. Vanuit de landbouw is een betere ontsluiting van het platteland dan ook gewenst.

Een aantal Utrechtse gemeenten willen graag meer aandacht voor stadslandbouw, analoog aan ontwikkelingen in Amsterdam en Almere. Deze gemeenten zien landbouw als een versterking van de ruimtelijke kwaliteit en aantrekkelijkheid van woongebieden en stadsranden. Dit sluit aan bij een aantal initiatieven rondom stadslandbouw vanuit consumenten en producenten.

3.11 Landbouw en Dierenwelzijn

Inleiding

Er bestaan meerdere definities van een goed dierenwelzijn. In veel definities is opgenomen dat dieren gevrijwaard moeten zijn van honger, dorst, pijn, chronische stress, etc. Dierenwelzijn betreft de

kwaliteit van het leven van het dier, waarbij de houder verschillende vrijheden respecteert en daarmee de grenzen van het adaptatievermogen van het dier niet overschrijdt.

Het welzijn van dieren wordt gewaarborgd middels o.a. de Gezondheids- en welzijnswet voor dieren (GWWD) en de op deze wet gebaseerde regelgeving. Via deze wet zijn geen wettelijke bevoegdheden bij de provincie neergelegd voor dierenwelzijn. De regelgeving wordt door Europa en het Rijk bepaald. Dit zijn regels op het gebied van gezondheid, welzijn, huisvesting, verzorging, fokken en doden.

Ontwikkelingen

De komende periode zullen veehouders, al of niet verplicht, investeren in dierwelzijn. De intensieve veehouderij krijgt per 2013 te maken met nieuwe welzijnseisen. Veel melkveeouders investeren op dit moment, ondersteund door landelijke subsidieregelingen in stallen met meer loopruimte voor het vee. Een trend hierbij is de vrijloopstal, die een verdubbeling van het vloeroppervlak kan betekenen.

Na een uitgebreid discussietraject met Provinciale Staten bleek er draagvlak voor een beleidsimpuls dierenwelzijn bestaande uit zes concrete actiepunten. De discussie betrof met name de provinciale rol voor dierenwelzijn. Voor de zes actiepunten was een meerderheid van de Staten van mening dat hier een provinciale rol ligt. Van de zes actiepunten hebben twee actiepunten betrekking op bedrijfsmatig gehouden dieren:

- dierenwelzijn koppelen aan subsidiëring ILG/AVP, een pré voor projecten met aandacht voor dierenwelzijn;
- stimuleren kennisverspreiding nieuwe diervriendelijke methodieken in de landbouw.

3.12 Landbouw en Volksgezondheid

Inleiding

Op dit moment staat de relatie tussen veehouderij en volksgezondheid sterk in de politieke en maatschappelijke belangstelling. Hierbij gaat het vooral om twee aspecten:

Zoönosen zijn ziektes die kunnen worden overgedragen van dieren op mensen. Mensen kunnen in contact komen met deze ziektekiemen door direct of indirect contact met dieren.

Bacteriën die resistent zijn voor antibiotica zullen niet meer reageren als ze behandeld worden met een bepaald soort antibiotica. Sommige resistente bacteriën kunnen afkomstig zijn uit de veehouderij.

Ontwikkelingen

Er is een aantal trends dat gevolgen kan hebben voor de volksgezondheid.

Schaalvergroting biedt zowel bedreigingen als kansen voor de volksgezondheid⁵. Het RIVM geeft aan dat bij gelijkblijvende bedrijfsvoering zeer grote bedrijven een groter risico kunnen vormen voor de volksgezondheid. Maar bij grootschalige bedrijven zijn er ook kansen die dit risico kunnen verlagen. Zij adviseren daarom om extra voorwaarden te stellen aan zeer grote bedrijven, en om een Gezondheidseffecten Rapportage (GER) verplicht te stellen voor vergunningverlening.

Bij bepaalde takken van *verbrede landbouw* is er meer contact tussen dieren en mensen. Als het aantal verbrede bedrijven toeneemt en daarmee het aantal contacten tussen dieren en mensen, dan is het mogelijk dat bepaalde zoönosen ook vaker zullen voorkomen.

Biologische landbouw heeft twee kenmerken die invloed kunnen hebben op de volksgezondheid.

Ten eerste is *uitloop* verplicht op biologische bedrijven. Door uitloop komen de dieren in contact met de omgeving, waaronder knaagdieren en wilde vogels, waardoor er een grotere kans is dat ze besmet worden met bepaalde ziektekiemen die in moderne houderijsystemen nauwelijks meer voorkomen.

⁵ Bedreigingen: hogere kans op insleep en verspreiding van ziektekiemen, grotere gevolgen bij uitbraak. Kansen: meer investeringsruimte voor maatregelen om risico's te verkleinen, integratie van meer schakels op één bedrijf.

Ten tweede worden in de biologische houderij *minder antibiotica* gebruikt. Hierdoor zijn er op biologische bedrijven over het algemeen veel minder resistente bacteriën dan op gangbare bedrijven. In de provincie Utrecht zijn 91 biologische bedrijven.

In de provincie Utrecht is de *melkveehouderij* de grootste sector. De melkveehouderij wordt gezien als een sector met een lager risico voor de volksgezondheid.

De *geitenhouderij* is een kleine maar groeiende tak de provincie Utrecht⁶. Er is een relatie tussen Q-koorts en de melkgeitenhouderij. Op dit moment (25 oktober 2010) zijn er drie besmette geitenbedrijven in de provincie Utrecht, in 2010 zijn er 5 geitenbedrijven geruimd in verband met Q-koorts.

In de Gelderse Vallei bevindt zich veel intensieve veehouderij. Dit en sommige (gewenste) ontwikkelingen in de landbouw hebben invloed op het risico voor de volksgezondheid. Op dit moment is onvoldoende duidelijk wat deze risico's zijn en ontbreekt het aan landelijk beleid.

⁶ In 2009 in de provincie Utrecht: 19.000 geiten op 230 bedrijven, op 22 hiervan waren meer dan 200 geiten.

4 Opgave

Op grond van de verkenningen zijn de volgende samenhangende opgaven voor de landbouw in Utrecht te formuleren.

1. Hoe gaat de benodigde groei samen met behoud en versterking van landschap en biodiversiteit?

De meeste blijvende landbouwbedrijven in Utrecht zullen de komende jaren een groei willen doormaken om economisch rendabel te blijven. Groei is ook nodig om een aantal investeringen te kunnen doen ten behoeve van duurzaamheid, denk aan milieu en dierwelzijn. Hiervoor is ruimte nodig op het erf. Bijna alle landbouwgebieden zijn Nationaal Landschap. Ook de Heuvelrug en de Gelderse Vallei zijn waardevolle landschappen. Dit heeft gevolgen voor de ontwikkelingsmogelijkheden van een grootschalige landbouw. Wellicht de belangrijkste opgave is om de groei van deze bedrijven in balans te brengen met de verschillende landschappen en natuurwaarden in Utrecht. Nu lijkt deze balans zoek waardoor de landschappelijke kwaliteit afneemt. Zijn er grenzen aan de groei of kunnen schaalvergroting en ruimtelijke kwaliteit hand in hand gaan? En hoe verhoudt de gewenste structuurversterking zich tot het landschap en de biodiversiteit? Een extra moeilijkheidsfactor is de verscheidenheid aan sectoren in de provincie en de verschillen tussen deze sectoren. Utrecht heeft te maken met melkveebedrijven, gemengde bedrijven, gespecialiseerde intensieve veehouderij bedrijven, fruitteelt en boomteelt en glastuinbouw. Al deze bedrijven stellen specifieke eisen aan de groei.

2. Wat wordt de rol van de boer bij het beheer van natuur en landschap?

Daarnaast stelt de maatschappij in Utrecht veel eisen aan natuur, biodiversiteit, milieu en waterbeheer. Het is gewenst dat de landbouw een grotere rol speelt bij het beheren van (agrarische) natuur, landschap en water. Maar wat betekent dit voor de ondernemer en zijn bedrijfsvoering en voor de overheid die deze diensten vraagt? Meer geld voor deze diensten is in de huidige tijd onzeker en subsidiering lijkt geen duurzame basis voor een onderneming.

3. Wat te doen met vrijkomende grond?

Niet alle bedrijven zullen groeien, een derde van de bedrijven zal stoppen. De opgave is om de vrijkomende grond goed te benutten voor de blijvende landbouw en andere gewenste ontwikkelingen op het platteland. Bijkomende ontwikkeling hierbij is de afnemende rol van overheid bij de aankoop van grond. Integrale gebiedsontwikkeling waarbij aandacht is voor zowel natuur als landbouwstructuurversterking, komt hiermee onder druk te staan.

4. Hoe groot is de grondbehoefte van de land- en tuinbouw?

Uit de verkenningen blijkt nog onvoldoende welke behoefte de landbouw heeft aan grond. Daar tegenover staat dat onder andere door stedelijke uitbreiding en natuurontwikkeling landbouwgrond zal verdwijnen. De behoefte aan grond in de landbouw moet daarom nader in beeld worden gebracht om de landbouw beter te positioneren bij de ontwikkeling van de Structuurvisie.

5. Hoe worden hogere grondprijzen voorkomen?

Gelet op het blijvend economisch perspectief van de bedrijven is een planologische bescherming van de agrarische gebieden gewenst om op deze manier hogere grondprijzen te voorkomen. Daarnaast is het de vraag of een grotere rol van de landbouw bij het beheer van natuur en water, dus multifunctionele landbouw, leidt tot een verminderde druk op landbouwgrond.

6. Welke keus maakt de ondernemer om zijn inkomen te behouden en is er een rol voor de Provincie in dat proces?

De inkomens van de Utrechtse landbouwbedrijven blijven achter ten opzichte van andere sectoren. In de Staat van Utrecht hebben we hieraan een oranje kaart gegeven. De landbouw krijgt als gevolg van de liberalisering te maken met sterk wisselende prijzen op de wereldmarkt. Daarnaast zal de inkomensondersteuning vanuit de Europese Unie afnemen. De ondernemer maakt keuzes: richt hij

zich op een geliberaliseerde wereldmarkt en kiest hij voor productieverhoging en kostprijzverlaging of kiest hij voor kwaliteit, produceren voor de lokale of regionale markt of andere producten dan voedsel? Welke kansen biedt de ligging in de Randstad en een aantrekkelijk en gewaardeerd landschap? En wat kan of moet de rol van de Provincie Utrecht hierbij zijn?

7. Biedt innovatie genoeg oplossing zodat milieu en economie samen kunnen blijven gaan?

Wat betreft water, milieu en dierwelzijn heeft de Utrechtse landbouw grote inspanningen geleverd. Toch is zijn grote delen van onze natuur en oppervlaktewater nog onvoldoende beschermd. De landbouw is met 15% een belangrijke bron van broeikasgassen in de provincie. De vraag is of door middel van innovatie milieu en economie blijvend samen kunnen gaan of dat op een aantal thema provinciale regelgeving nodig is. De opgave is in ieder geval om in 2025 de milieubelasting uit de landbouw op een aanvaardbaar niveau te hebben. Investerings in dierwelzijn en milieueisen van stallen vragen vaak om schaalvergroting.

8. Kan de landbouw vanwege bodemdaling blijven in het veenweidegebied?

In het veenweidegebied is de opgave voor de landbouw zich aan te passen aan het bodem- en watersysteem, wil op de lange duur nog landbouw mogelijk zijn. Naast een vitale landbouw en een open landschap, is het provinciale beleid er op gericht de bodemdaling substantieel af te remmen en het waterbeheer robuust en klimaatbestendig te maken. In de Voorloper Groene Hart is reeds gekozen voor een ruimtelijk beleid (herinrichting) in de meest kwetsbare gebieden. Daarnaast wil de provincie middels een innovatieprogramma de melkveehouderij ondersteunen zich duurzaam te ontwikkelen. Op de middellange termijn zal duidelijk moeten worden of de landbouw in staat is de bodemdaling substantieel af te remmen.

9. Provincie volgt voorlopig landelijk beleid inzake veehouderij en volksgezondheid.

Er leven veel vragen rondom veehouderij en volksgezondheid. De recente Q-koorts uitbraak heeft dit weer versterkt. Op dit moment vindt er veel onderzoek plaats naar de risico's van overdracht van dierziekten naar mensen. Hierdoor kan de opgave voor de provincie Utrecht nog niet in beeld worden gebracht, laat staan de rol van de provincie worden ingevuld. De provincie volgt ten aanzien van veehouderij en volksgezondheid het toekomstige landelijk beleid.

10. Welke marktpotentie heeft de lokale en regionale vraag?

Utrecht is een sterk verstedelijkte provincie. De verwachting is dat de vraag naar rust, ruimte en beleving van het platteland zal toenemen. Landbouw lijkt niet meer de belangrijkste economische speler in het landelijk gebied. Daarnaast is in Utrecht een ontwikkeling gaande waarbij de vraag naar voedsel met een verhaal en smaak in de belangstelling staat. In sommige steden wordt de rol van stadslandbouw onderzocht.

De vraag is welke marktpotentie deze lokale en regionale vraag naar landbouwproducten en -diensten heeft en met welke instrumenten deze ontwikkelingen kunnen worden ondersteund. Kan de stadslandbouw via het ruimtelijk spoor worden gestimuleerd? Vanuit deze visie op de relatie tussen stad en land wil de provincie de toegankelijkheid van het platteland vergroten. Dit regelt de provincie in de structuurvisie.

11. Is productie van duurzame energie een reële optie voor alle sectoren in de Utrechtse land- en tuinbouw?

De landbouw staat ook voor de uitdaging om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en een belangrijke bijdrage te leveren aan de productie van duurzame energie in de provincie. De provincie Utrecht heeft grote ambities als het gaat om het klimaatneutraal maken van het grondgebied. De landbouw kan hier een belangrijke rol in spelen. Hier ligt een belangrijke relatie met het project Ondernemen met Nieuwe Energie. De productie van duurzame energie zal ruimte vragen op landbouwbedrijven en daarbuiten. Hoe gaat de provincie daar mee om? De glastuinbouw is hard op weg om in 2020 netto (duurzame) energie te leveren. Kunnen de andere landbouwsectoren dat ook bereiken?

12. Is duurzaamheid in de intensieve veehouderij te vergroten?

De intensieve veehouderij is op een aantal aspecten niet duurzaam. De sector heeft dan ook te maken met een aantal belangrijke opgaven met betrekking tot dierwelzijn, klimaat, biodiversiteit en nutriënten. Naast de ruimte die ondernemers nodig hebben om in duurzaamheid te kunnen investeren, kan de sector wellicht meer maatregelen treffen om de duurzaamheid te vergroten.

13. Hoe kan de Utrechtse land- en tuinbouw klimaatbestendiger worden?

Kunnen teelten en bedrijfssystemen worden aangepast zodat ze beter bestand zijn tegen droogte, wateroverlast en nieuwe ziekten en plagen als gevolg van klimaatverandering? In het veenweidengebied zal de melkveehouderij te maken krijgen met een watertekort in de zomer en een snellere bodemdaling. Wat betekent dit voor het huidige beleid in de veenweiden?

Kan de veehouderij en de fruitteelt, net als de glastuinbouw, de zelfvoorziening van water vergroten?

5 Uitgangspunt Visie: Duurzaamheid als Leidraad

De Provincie Utrecht wil duurzaamheid uitgangspunt laten zijn bij al haar activiteiten en beleidsontwikkeling. Hiertoe hebben Provinciale Staten in 2010 de Strategie Utrecht 2040 vastgesteld. Met deze strategie wordt de missie Utrecht 2040 vertaald naar handvaten voor de uitvoering.

De missie voor Utrecht luidt:

Het Verdrag van Utrecht

Wij willen een goede kwaliteit van leven voor alle inwoners van onze provincie. Wij streven naar een duurzaam Utrecht en het behoud van de aantrekkingskracht van de regio. Wij versterken waar wij goed in zijn: een ontmoetingspunt van kennis en creativiteit, met een rijke cultuur in een aantrekkelijk landschap.

Utrecht is uniek in deze combinatie van kwaliteiten. Daarom willen we de economie en de sociale verhoudingen en de kwaliteit van de leefomgeving in samenhang verder ontwikkelen.

We spreken af om vanaf heden, bij het nemen van belangrijke beslissingen voor deze regio, het evenwicht te bewaren tussen people, planet en profit. We werken aan het verminderen en compenseren en uiteindelijk voorkómen van de negatieve effecten van onze keuzen naar andere voorraden, naar volgende generaties en naar andere gebieden op aarde.

November 2009

De missie is bekrachtigd door een groot aantal partners uit de regio. Het staat aan de basis van al ons beleid en de acties in de toekomst waarmee een goede kwaliteit van leven kan worden voortgezet. De kernkwaliteiten: ontmoetingspunt van kennis en creativiteit, met een rijke cultuur in een gevarieerd landschap moeten behouden en versterkt worden. De strategie moet daarmee worden gezien als een kompas voor ons handelen. De uitwerking van de strategie vindt plaats via de reguliere beleidslijnen, waarbij uiteraard zal worden ingespeeld op de actuele ontwikkelingen.

Zes strategische doelen komen voort uit de missie en verhouden zich tot elkaar. De provincie streeft naar een provincie:

- waarin ruimte is voor goed wonen, werken en natuur;
- met een innovatieve kenniseconomie;
- die bereikbaar is, met auto, fiets of openbaar vervoer in een beter milieu;
- die klimaatneutraal en klimaatbestendig is;
- waarin alle mensen meetellen en kunnen meedoen op school, in hun wijk en in hun vak;
- met behoud van kwaliteit van natuur en landschap.

Ook voor de landbouw is het de opgave om de vergezichten uit Utrecht 2040 om te zetten naar een middellange termijn doelstellingen (2025) en korte termijn acties. De doelen vertaalt de provincie naar de stippen aan de horizon voor de landbouw. Daarnaast is ook het advies van de Provinciale Commissie Leefomgeving gebruikt bij dit onderdeel.

Uit Utrecht 2040, het PCL advies en toekomstvisie van over landbouw en platteland in Randstad en Groene Hart (toevoegen verwijzingen) blijkt dat in 2040 de landbouw een antwoord moet geven op de volgende dilemma's:

- hoe verdient de Utrechtse boer in 2040 zijn inkomen? De trend is dat de bedrijfsinkomens dalen. Gaat de landbouw door op de weg van kostprijsverlaging en maximalisatie van de productie op een geliberaliseerde wereldmarkt of biedt een meer multifunctionele benadering van het bedrijf meer kansen op een duurzaam inkomen?
- Kan de landbouw de druk op natuur en landschap, ook mondiaal, omzetten in een kans? Kan of wil de Utrechtse samenleving dit belonen? Streven we naar een blijvende scheiding tussen landbouw en natuur of leggen we de nadruk op verweving?
- Kan de vicieuze cirkel in het veenweide gebied doorbroken worden, zodat een vitale landbouw, landschap, bodem, water en natuur blijvend in balans zijn.

- Kan de landbouw bijdragen aan een duurzame economie in Utrecht? Bijvoorbeeld door bij te dragen aan de productie van duurzame energie, afvangen van CO2 en ontwikkelen van nieuwe ketens die nieuwe werkgelegenheid creëren? Kan de landbouw profiteren van de duurzaamheidseconomie die we nastreven?

Op grond van deze dilemma's houdt de visie op de landbouw in 2025 rekening met:

- blijvende inzet op milieukwaliteit en klimaat, waarbij wordt uitgegaan van de mogelijkheden die aandacht voor milieu en duurzaamheid bieden voor de economie van de boerenbedrijven;
- behoud en versterking van landschappelijke kwaliteiten en biodiversiteit;
- de mogelijkheden van een meer regionale of multifunctionele landbouweconomie, niet als alternatief voor de wereldmarkt landbouw maar als aanvulling. Hiermee komt ook versterking van de regionale identiteit in beeld en wordt de band tussen producent en consument hersteld;
- het innovatieprogramma voor de melkveehouderij moet echt wat opleveren, namelijk het bewijs dat een vitale landbouw mogelijk gelet op bodem en water; anders lijkt de huidige landbouw op de langere termijn niet houdbaar. We stellen voor om een maatschappelijke kosten-baten analyse uit te voeren rondom de landbouw in het veenweidegebied.
- duurzame energie en het vastleggen van broeikasgassen bieden economische kansen voor de landbouw; deze zijn nog onvoldoende in beeld;
- er zijn reeds een aantal iconoprojecten aangedragen in het kader van Utrecht 2040, zoals rietteelt, Lekker Utrechts, Tuinen van Utrecht, Regionale voedselstrategie. De provincie kan deze projecten ondersteunen.

6 Visie 2025

De visie 2025 voor de landbouw komt voort uit een positieve benadering van de hiervoor geschetste opgave en de visie op Utrecht 2040: duurzaamheid als leidraad. De Utrechtse landbouw blijft een belangrijke rol vervullen in het landelijk gebied en kenmerkt zich door ondernemerschap en innovatie. De landbouw is naar verwachting ook in 2025 de grootste grondgebruiker in de Provincie Utrecht en levert vanuit deze positie een actieve bijdrage aan de voedselproductie en beheer van het Utrechtse landschap.

Het motto van de visie is ‘duurzame groei in een aantrekkelijk landschap’. In essentie houdt de visie in dat de provincie de agrarisch ondernemers de ruimte geeft om te groeien rekening houdend met de waardevolle Utrechtse landschappen en biodiversiteit. Het uitgangspunt is het gezinsbedrijf dat keuzes maakt ten aanzien van markt, duurzaamheid, omgeving en maatschappij. Waar mogelijk en gewenst ondersteunt de Provincie Utrecht deze keuzes. Dat betekent meer nadruk op het beheer van natuur, landschap en water, meer oog voor de Utrechtse consumenten en samenleving, milieu en dierwelzijn.

De agrarische sector in Utrecht produceert over vijftien jaar voedsel op een wijze die in alle opzichten is gestoeld op verduurzaming. De landbouwsector in de provincie Utrecht past niet alleen binnen de gestelde Europese en internationale eisen, maar sluit ook aan bij de behoefte aan rust, beleving, gezondheid, landschap en natuur van de Utrechtse stedelijke samenleving. De bedrijven zullen zowel mondiaal als regionaal en lokaal produceren. Alle bedrijven hebben daarvoor behoefte aan ontwikkelingsruimte. Kringlopen zijn verregaand gesloten, verbindingen tussen producent, consument en omgeving open. De voedselketen is op het gebied van gezondheid en duurzaamheid meer vraagdan productiegericht. Door deze vraaggerichtheid komt borging van publieke waarden tot stand. Hierbij past een hoogwaardige technologie en innovatie die verduurzaming ondersteunt en een bijdrage levert aan het optimaal benutten van het landbouwareaal.

Hoe ziet zo’n duurzame, economisch rendabele landbouw er over vijftien jaar uit in Utrecht?

Profit

De landbouw heeft haar concurrentiekracht vergroot. De overheid heeft dit mede mogelijk gemaakt door ruimte voor groei en experimenten te bieden. Daarnaast is ingezet op de opschaling van geslaagde experimenten, zodat economische spin-off is bereikt. Door vraaggericht ondernemerschap zijn diverse product-marktcombinaties ontstaan. Variërend van verdergaande specialisering tot multifunctionaliteit gericht op de nabijheid van de stad en de landschappelijk en natuurlijke potenties van het Utrechtse platteland. De regionale markt heeft zich ontwikkeld tot significante bron van inkomsten. Het vormt samen met de wereldmarkt het nieuwe speelveld.

Ook in de kwetsbare veenweiden wordt goed geboerd, doordat ingezet is op innovatie in bedrijfssystemen en bodem- en waterbeheer. Overheid, kennisinstellingen en ondernemers werken samen om de kennis te vergroten en te vermarkten. In gebieden waar boeren een dienst leveren met zichtbare waarde voor de samenleving (bijvoorbeeld natuur- en weidevogelbeheer, in stand houden van cultuurhistorisch waardevolle landschappen) worden zij daarvoor marktconform beloond.

People

De landbouw in Utrecht is en blijft de drager van de hoog gewaardeerde nationale en provinciale landschappen. Hiermee blijft de identiteit van de landschappen bestaan. Het platteland is vitaler en op veel plekken in Utrecht, vooral dichtbij de stad, toegankelijk voor burgers. Regionaal geproduceerd, kwalitatief hoogwaardig voedsel is voor de consument bereikbaar en betaalbaar. Hiermee is de verbinding tussen producent en consument versterkt.

Planet

De landbouw in Utrecht heeft grote stappen gezet naar een productiemethode waar het (mondiale) ecosysteem van profiteert. Over de hele provincie is een diversiteit aan duurzame bedrijfssystemen te

zien. Variërend van het sluiten van kringlopen op bedrijfs- en regionaal niveau tot het leveren van duurzame energie. In de melkveehouderij en de fruitteelt is op grote schaal sprake van het gebruik van agrobiodiversiteit, zowel in als boven de grond. Dit versterkt het bovengrondse landschap en de natuurwaarden.

De landbouw draagt bij het aan het behoud van de aantrekkelijke landschappen en wordt voor behaalde resultaten beloond. De kwaliteiten van natuur en landschap vormen het uitgangspunt bij het omgaan met schaalvergroting. In het veenweidegebied is de bodemdaling verder geremd door innovatie of de omschakeling naar extensievere bedrijfssystemen, al dan niet in combinatie met natuurontwikkeling of rietteelt. De rol van de landbouw in het beheer van agrarische natuur en natuur binnen de EHS is toegenomen. Hierbij spelen ook groenblauwe diensten en bodemdiensten een rol.

In onderstaande tekst wordt nader ingegaan op de betekenis van deze visie voor een aantal belangrijke tyhema's.

Landbouw en ruimtelijke kwaliteit

Voor een rendabele bedrijfsvoering is ruimte nodig. Dit geldt voor de boer die kiest voor de wereldmarkt, maar ook voor de boer die kiest voor verbreding of biologisch. De provincie blijft ruimte bieden voor groei van de bedrijven, zowel in de grondgebonden landbouw als in de intensieve veehouderij en glastuinbouw. Ruimtelijke (of landschappelijke) kwaliteit is hierbij het uitgangspunt. Criteria hiervoor worden op korte termijn ontwikkeld. Dit gebeurt in de Reconstructie, rondom grote stallen in het veenweidegebied en in relatie tot de Kwaliteitsgids Utrechtse Landschappen.

Rekening houdend met voldoende ontwikkelingsruimte voor het gezinsbedrijf, de huidige bedrijfsomvang, dierwelzijn en andere maatschappelijke wensen, houdt de provincie als maat voor het bouwblok van veehouderijbedrijven in principe 1,5 ha als maximum aan. Gemeenten kunnen uiteraard een kleinere maat aanhouden.

Voor grondgebonden landbouwbedrijven kan op basis van maatwerk op daarvoor geschikte locaties ook doorgroei naar 2,5 ha mogelijk gemaakt worden. Ook zet de provincie zich in voor een efficiënte inrichting van de bedrijven. Niet telkens nieuwe bebouwing toevoegen, maar het bestaande vervangen door meer kwaliteit. De provincie wil op korte termijn samen met ondernemers en gemeenten experimenteren met de landschappelijke inpassing van grote stallen.

De provincie zet blijvend in op landbouwstructuurversterking. Dit voorkomt versnippering van de kavels en versterkt de economische basis van de bedrijven. Dit leidt ook tot betere mogelijkheden om een duurzame bedrijfsvoering te realiseren, met oog voor landschap, natuur en dierwelzijn. Een grotere huiskavel maakt het voor de melkveehouder gemakkelijker beweiding toe te passen. Ook de landbouwstructuurversterking zal gepaard moeten gaan met versterking van natuur- en landschapskwaliteit. Wel is de inzet op landbouwstructuurversterking afhankelijk van de bijdragen van Europees en landelijk beleid.

Waar nodig werkt de provincie mee aan het uitplaatsen van bedrijven bijvoorbeeld bij bedrijven die qua omvang niet meer passen in lintbebouwing of om ruimte te maken voor de extensivering van andere bedrijven. In geval van problemen inzake verkeersveiligheid en bereikbaarheid wordt in eerste instantie gekozen voor verkeers- en logistieke maatregelen. Uitgangspunt bij verplaatsing blijft dat nieuwe of te verplaatsen landbouwbedrijven zich vestigen op vrijkomende bestaande agrarische bouwblokken. De mogelijkheid om zogenaamde sterlocaties te behouden gaat onderzocht worden. De provincie blijft terughoudend tegenover nieuwvestiging van land- en tuinbouwbedrijven en werkt hieraan alleen mee bij aantoonbare meerwaarde. In het ruimtelijk beleid ontwikkelt de provincie instrumenten om adequaat om te gaan met vrij komende agrarische bebouwing.

Ruimte voor de grondgebonden landbouw worden ook vertaald in planologische bescherming. De provincie zet hierbij in op minimaal behoud van de categorie landelijk gebied 2. De behoefte aan grond voor de blijvende bedrijven ten behoeve van de structuurvisie zal in beeld worden gebracht.

Met gemeenten maakt de provincie afspraken hoe bij stedelijke ontwikkeling in een vroeg stadium rekening met het toekomstperspectief van de aanwezige landbouwbedrijven wordt omgegaan. Landbouw heeft ook in stadsrandzones en nieuwbouw locaties een toegevoegde waarde.

Er is ruimte voor de productie van duurzame energie op agrarische bedrijven. In Utrecht zijn een aantal initiatieven om grootschalige mestverginning te ontwikkelen. Op grond van deze businesscases zullen gemeenten en provincie ervaring op doen hoe met deze ruimtevrage om te gaan.

Wat betreft de intensieve veehouderij houdt de provincie vast aan het beleid in kader van het Reconstructieplan. De provincie gaat uit van een maximale bouwblkgrootte van 1,5 hectare en maximaal 1 bouwlaag. Dit gaat ook gelden voor intensieve veehouderij bedrijven buiten het Reconstructiegebied. Hiermee biedt de provincie voor de meeste bedrijven voldoende ontwikkelingsruimte en wordt rekening gehouden met landschap en maatschappij. In het reconstructiegebied zijn hierop twee uitzonderingen. In het Utrechtse landbouwontwikkelingsgebied ten zuiden van Woudenberg, Scherpenzeel en Renswoude bestaat voor intensieve veehouderijen onder voorwaarden van landschap, natuur en milieu (principe ja, mits) de mogelijkheid om door te groeien naar 2,5 ha. Voor een zeer beperkt aantal bedrijven in het verwevingsgebied biedt de provincie extra 30% ruimte op het bouwblok onder strikte voorwaarden van landschap, natuur en milieu (principe nee, tenzij). Na benutting van deze groeimogelijkheden is naar onze mening de grens van wat het landschap kan dragen bereikt.

De fruitteelt lijkt voorsnog voldoende ruimte te hebben. Hier speelt wel de behoefte om meer speelruimte in de hoogte van de koelhuizen op de agrarische bedrijven. De provincie gaat hierover met de sector en Landschap Erfgoed Utrecht in gesprek.

De glastuinbouw kent een tweetal concentratie gebieden en enkele verspreid liggende grote bedrijven. Voor het gebied Harmelen is reeds ontwikkelruimte aangewezen. De verspreid liggende bedrijven hebben ook behoefte aan ruimte. De provincie handhaaft ons huidige beleid gericht op concentratie.

De provincie ontwikkelt in de structuurvisie instrumentarium om de vrijkomende agrarische bebouwing te benutten voor landbouwstructuurversterking, plattelandsontwikkeling en versterken van het landschap. Als het gaat om verbetering van de landbouwstructuur is behoud van zogenaamde sterlocaties gewenst. In het Reconstructieplan staan deze maatregelen al voor zowel de grondgebonden als de intensieve veehouderij.

Beheer van landschap en natuur

Bijna alle delen van Utrecht vallen onder waardevol agrarisch cultuurlandschap (5 nationale landschappen, provinciale landschappen en het kleinschalige karakter van de Gelderse Vallei). Dit maakt Utrecht uniek en aantrekkelijk. De Utrechtse grondgebonden landbouw is daarmee ook per definitie multifunctioneel. De landbouw is er in geslaagd de achteruitgang van landschappelijk kwaliteit en biodiversiteit te keren en, in een aantal gebieden, weer waarde toe te voegen. Dit vertaalt zich in meer weidevogels, meer planten en diersoorten die typisch voor het agrarisch gebied zijn en versterking van streekgebonden landschapselementen en bebouwing (geen vervlakking meer). De Provincie heeft hiertoe duidelijke en reële doelen gesteld en prioritaire gebieden aangewezen.

Om deze doelen te realiseren heeft de landbouw, waar nodig, het productiesysteem aangepast, bijvoorbeeld door een ander peilbeheer of minder kunstmest.

Daarnaast scheidt de provincie de voorwaarden in termen van voldoende middelen en spelregels voor publieke diensten zoals landschap, natuur en waterkwaliteit en het ondersteunen van de marktontwikkeling voor private diensten (toegankelijkheid, professionalisering, investeren in kennis en innovatie en ketenvorming). Hierbij kan de identiteit van een streek benut worden. De landbouwondernemers bepalen in hoge mate zelf de manier waarop ze deze doelen willen bereiken. Hierdoor worden gebieden met 'natuurlijke handicaps' gebieden met een 'natuurlijke meerwaarde'. De provinciale inzet voor vernieuwing van het GLB is hierop gericht.

De landbouw speelt in toenemende mate een rol in het beheer van natuurgebieden, zowel binnen als buiten de EHS, en ecologische verbindingen. De provincie stelt hiervoor de doelen vast en werkt mee aan de professionalisering van allerlei vormen van natuurboeren.

Landbouw in de veenweiden

In de Voorloper Groene Hart is reeds de keuze gemaakt voor een duurzame landbouw in het veenweidegebied. Niet alleen voor voedselproductie maar juist ook om het waardevolle landschap in stand te houden. Hiermee accepteert de provincie voorlopig dat de bodem verder daalt. In het Waterplan en Bodemvisie is ook ten doel gesteld dat de bodemdaling moet afremmen en het waterbeheer robuust en klimaatbestendig is ingerichten. Dit betekent dat de landbouw de komende jaren sterk zal moeten inzetten op de ontwikkeling van een melkveehouderij die tegemoet komt aan deze doelen. Hiertoe ontwikkelen we in Groene Hart verband samen met de landbouw, waterschappen en kennis- en onderwijsinstellingen een innovatieprogramma. De provincie handhaaft het verbod op grondbewerking voor ruwvoerteelt in de meest kwetsbare gebieden. Mocht uit studies naar systemen van ruwvoerteelt met minimale grondbewerking blijken dat deze systemen niet tot noemenswaardige bodemdaling leiden dan zullen we de verordening aanpassen.

Relatie stad- land

De voedselproductie is niet alleen gericht op efficiënt produceren voor de wereldmarkt, maar steeds meer ook op het aanboren van nieuwe markten en kortere ketens in de regio. Hierdoor wordt een meerwaarde gecreëerd voor zowel boer als consument. De nabijheid van de stad en stedelijke consumenten biedt volop kansen voor verbreding en vormen van stadslandbouw. De provincie onderzoekt de mogelijkheden die de regionale landbouw biedt en ondersteunen ondernemers en consumenten waar nodig bij nieuwe product-markt combinaties. Er gebeurt al heel veel in de provincie. De meerwaarde voor de provincie is gelegen in het versterken van netwerken en het bij elkaar brengen van agrarische en andere ondernemers, consumenten en maatschappelijke organisaties. Beleving van het platteland en de landbouw vraagt van de provincie inzet op ontwikkeling van infrastructuur tussen de stad en platteland.

Landbouw wordt een belangrijke functie in de overgangen van stad naar platteland. Stadslandbouw biedt een meerwaarde aan de grond en is een belangrijk onderdeel van de natuur- en recreatievoorzieningen rondom de stad. Met een aantal icoonprojecten in kader van Utrecht 2040 in diverse steden doet de provincie hier mee ervaring op.

Wat betreft volksgezondheid en veehouderij volgen we toekomstig landelijk beleid.

Landbouw en milieu

In 2025 gaan een goed bedrijfsresultaat en zorg voor het milieu hand in hand. De landbouw is er in geslaagd de belasting op een aanvaardbaar niveau te brengen. Hiervoor heeft zij ruimte gekregen om te investeren in innovatieve maatregelen. Waar nodig zijn deze maatregelen door Europa, rijk of provincie ondersteund. Bij de aanpak van stikstofdepositie en KRW zet de provincie samen met de sector in op haalbare en betaalbare maatregelen en gebiedsgerichte aanpak. In het kader van onze rol in de Natuurbeschermingswet werken we regelgeving uit ten aanzien van de emissie van ammoniak op agrarische bedrijven.

Om zowel de uitstoot van ammoniak, fosfaat en nitraat en broeikasgassen aan te pakken zet de provincie de komende jaren met LaMi sterk in op duurzaam bodembeheer in de grondgebonden landbouw. Deze integrale aanpak leidt ook tot betere bedrijfsresultaten, langere levensduur van koeien en bewuste keuze voor beweiding.

Het dierwelzijn in de melkveehouderij is sterk toegenomen onder andere door de introductie van nieuwe staltypen, langere levensduur van koeien en bevorderen van beweiding.

De intensieve veehouderij experimenteert samen met ketenpartijen op het vlak van de productie van duurzame energie, meststoffen en eiwitten. Binnen de Food Valley zijn projecten gestart om mest te gebruiken voor de productie van algen en andere teelten.

Landbouw, klimaat en duurzame energie

De provincie heeft hoge ambities ten aanzien van klimaat en energie. In 2040 streeft de provincie naar een klimaatneutraal en klimaatbestendig grondgebied.

De provincie Utrecht wil bijdragen aan een klimaatbestendigere landbouw door de landbouwbedrijfssystemen, met name de melkveehouderij en de fruitteelt, robuuster te maken. Dit houdt in dat de landbouw beter in staat is drogere periodes op te vangen. Dit kan o.a. door de opvang van water en het beter vasthouden van water in de bodem. Dat laatste kan ook een gunstig effect hebben op de regionale waterhuishouding. Daarnaast kan de landbouw een rol spelen bij waterberging. In het veenweidegebied zullen de effecten van klimaatverandering meegenomen worden in de herinrichting van gebieden en in het te ontwikkelen kennis- en innovatieprogramma. De zelfvoorziening van water kan worden vergroot door het opslaan van regenwater op de agrarische erven. Wat betreft fruitteelt, kan het gebruik van agrobiodiversiteit leiden tot een fruitteelt die beter bestand is tegen nieuwe ziekten en plagen.

Onze ambities voor duurzame energie werkt de provincie momenteel uit in het project Ondernemen met Nieuwe Energie. De landbouw kan hier een belangrijke rol in spelen. Allereerst door energie te besparen. De productie van biogas uit mest biedt veel kansen maar is nu nog erg afhankelijk van subsidie. De provincie zet in op samenwerking tussen boeren, consumenten, gemeenten, netbeheerders en andere producenten van groen gas. Gezamenlijk investeren in de invoer van groen gas op het aardgasnet kan de kosten per producent verminderen. Daarnaast kan de provincie garantiefaciliteiten bieden.

De teelt van energie gewassen zal in Utrecht nauwelijks plaatsvinden. Interessanter is de benutting van bestaande biomassastromen voor duurzame energie in de landbouw. Natuur- en bermgras kan ingezet worden bij mestvergisting, snoeiafval kan benut worden voor de productie van warmte.

7 Strategie: van visie naar beleid

In dit hoofdstuk is de visie vertaald naar beleid en ruimtelijke maatregelen. Hiermee wordt een eerste stap gezet om de rol van de provincie in te vullen. In dit stadium is de uitwerking echter nog zeer beperkt.

Onze provinciale rol ten aanzien van de landbouw kan bestaan uit:

- Reguleren, onder andere via ruimtelijke maatregelen in de Structuurvisie
- Stimuleren
- Initiëren
- Ondersteunen
- Agenderen

De visie biedt in de eerste plaats bouwstenen voor de Structuurvisie. De visie bevat o.a. andere regels voor de grootte van bouwblokken. Ook houdt de provincie vast aan een aantal bestaande maatregelen, zoals de gebiedsindeling uit de Voorloper Groene Hart en de integrale zoneringsuit het Reconstructieplan.

Wat betreft maatregelen zoals zoneringslandelijk gebied, landschappelijke voorwaarden voor grote stallen en de ruimtelijke behoeften van de diverse land- en tuinbouwsectoren heeft de provincie nog aanvullende informatie nodig. In de komende maanden gaat de provincie aan de slag met:

- een analyse van de economische en ruimtelijke ontwikkeling van de Utrechtse landbouw;
- analyse van de behoefte aan grond en landbouwstructuurversterking;
- een verkenning van de mogelijkheden van stadslandbouw en de ruimtelijke aspecten daarvan;
- experimenteren met grote stallen, ruimtelijke kwaliteit en Kwaliteitsgids Utrechtse landschappen;
- uitwerking randvoorwaarden extra uitbreidingsmogelijkheden in kader van Reconstructie (wordt uitgevoerd door Programmabureau Reconstructie);
- business cases rondom grootschalige mestvergisting.

In de Structuurvisie worden ook regels opgenomen ten aanzien van vrijkomende agrarische bebouwing.

Daarnaast bevat de visie de aanzet tot (nieuw) beleid. Hierbij zal het met name gaan op andere rollen dan reguleren. Vanuit de visie gaat de provincie aan de slag met onder andere:

- Uitwerken regionale landbouweconomie: wat is potentie van verbreding, beheer natuur en landschap, ecosysteemdiensten, streekidentiteit ('branding') en nieuwe product-markt combinaties gericht op de Utrechtse consument.
- Stimuleren vraaggericht ondernemen: laten zien wat consument wil en wat kan.
- Uitwerken groenblauwe diensten en Regionaal Maatwerk. Dit is onder andere afhankelijk van de Weidevogelvisie, visie op natuur buiten de EHS, ambities vanuit waterbeheer, maar ook de ontwikkeling van het Europees beleid.
- Uitwerken rol landbouw in duurzame energie, mede naar aanleiding van Ondernemen met Nieuwe Energie en Biomassavisie.
- Uitwerking stimuleringsprogramma's voor de aanpak van broeikasgassen, KRW en ammoniak.
- Ontwikkelen stikstofverordening ten behoeve van vergunningverlening rondom Natura 2000 gebieden en Natuurmonumenten.
- Uitvoeren pilots duurzaam ondernemen: de huidige projecten brengen kansen voor ondernemers aan het licht, zoals het vastleggen van CO₂, waterberging, certificering van de kringloop. Hoe gaat de provincie hiermee om?
- Ontwikkeling van landschapsfondsen.
- Uitwerken wat de provinciale rol is bij het stimuleren van innovatie. Onder andere via:
 - Koppeling landbouw met Economische Visie (Food Valley en duurzaamheidsconomie)

- Kennis en Innovatieprogramma Westelijke Veenweiden
 - Icoonprojecten Utrecht 2040
 - Kennis- en Informatiecentrum Klimaat
- Het organiseren van een discussie over de duurzaamheid van de intensieve veehouderij onder andere naar aanleiding van de uitkomsten van het volksgezondheidsonderzoek van het RIVM. Hierbij sluiten we ook aan bij het platform dierziekten en volksgezondheid i.o. van de GGD Midden Nederland
- Uitwerking klimaatbestendige landbouw
- Nieuwe prestaties voor uitvoering in Agenda Vitaal Platteland
- Stimuleren particulier natuurbeheer door agrarisch ondernemers, bijvoorbeeld door het uitwerken meerdere bedrijfsvormen van natuurboeren.
- Uitvoeren van een kosten en baten analyse van de landbouw in een deelgebied van de veenweiden. Dit ter ondersteuning van het proces van verduurzaming van de landbouw.